

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de 'Leeswijzer profielen Natura 2000 versie 2026', waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

A702 Toendrarietgans (*Anser serrirostris*)

A. Algemeen

1. Kenschets

1.1 Beschrijving

De toendrarietgans en de zeldzame taigarietgans lijken sterk op elkaar. De toendrarietgans (lengte 69-89 cm) is een krachtig gebouwde gans en heeft in vergelijking met de taigarietgans een wat kortere hals en bredere en kortere vleugels. Zijn ronde, donkere kop contrasteert met de lichtergekleurde hals. Hij heeft een korte snavel met een hoge basis en gemiddeld bevindt zich minder geel op de snavel dan bij de taigarietgans. De toendrarietgans komt in Nederland voor als wintergast. De in Nederland overwinterende toendrarietganzen broeden vooral op de toendra van Europees Rusland en behoren tot de West- en Centraal-Siberische/Noordoost- en Zuidwest-Europese flyway-populatie.



Bron: Saxifraga – Tom Heijnen

1.2 Relatief belang binnen Europa

De West- en Centraal-Siberische/Noordoost- en Zuidwest-Europese flyway-populatie wordt geschat op 600.000 vogels, waarvan in Nederland 43-63% verbleef tijdens de winter in de periode 2015/16-2020/21.

1.3 Aandeel van populatie in Vogelrichtlijngebieden

Het gemiddeld seizoensmaximum van de toendrarietgans betrof 271.000 vogels in de periode 2015/16-2020/21, waarvan zich ca. 45% binnen Vogelrichtlijngebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort bevond. Zie paragraaf 4 voor meer informatie over het huidige voorkomen. Zie [de soortpagina op natura2000.nl](https://natura2000.nl) voor een overzicht van de gebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort.

B. Bescherming

2. Status

Toendrarietgans *Anser serrirostris* (A702). Niet in bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn (inwerkingtreding 1981). Voor Vogelrichtlijngebieden in Nederland relevant als niet-broedvogel.

3. Ecologie

3.1 Algemene beschrijving leefgebied

Een combinatie van een geschikte en verstoringsvrije slaappleats met gebieden die voldoende voedselaanbod hebben is van belang voor de toendrarietgans buiten de broedtijd. Ze leggen soms meer dan 20 kilometer af tussen slaappleats en voedselgebied. Slaappleatsen omvatten meestal meren en (zand)plassen of ondergelopen gebieden, inclusief plasdrassituaties op akkers. Bij verstoring overdag wijken de toendrarietganzen uit naar nabijgelegen wateren. Meestal dienen akkergebieden als voedselterreinen. Vanaf december foerageert de soort ook in toenemende mate in graslandgebieden. De toendrarietgans foerageert in soorteigen groepen of in gemengde groepen met kleine zwaan, kolgans, grauwe gans en brandgans.

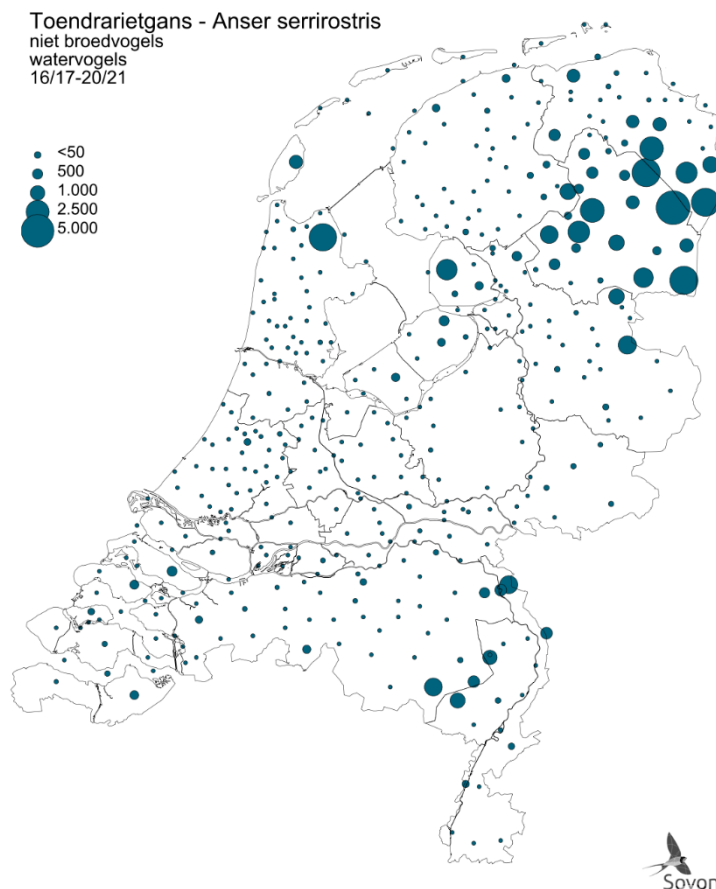
3.2 Voedsel

De toendrarietgans is een planteneter. In het najaar bestaat zijn voedsel hoofdzakelijk uit oogstresten van suikerbieten en aardappelen. Vanaf december foerageert de soort ook op maisstoppels, wintergraan, groenbemesters en gras. Zijn voedselsamenstelling is sterk afhankelijk van het moment van het onderploegen van de oogstresten. Op zware kleigrond gebeurt dat eerder in het seizoen dan op lichtere gronden en in droge seizoenen eerder dan in natte seizoenen.

C. Voorkomen, Staat van Instandhouding, drukfactoren en maatregelen

4. Huidig voorkomen

De Nederlandse winterpopulatie van de toendrarietgans omvatte naar schatting maximaal 240.000-350.000 vogels in de periode 2015/16-2020/21. Toendrarietganzen arriveren vanaf oktober en zijn eind maart grotendeels weer vertrokken uit ons land. De aantallen zijn het hoogst tussen half november en half februari. De toendrarietgans beperkt zich vooral tot enkele gebieden op de hoge zandgronden van ons land, waar zich de grootste aantallen overdag concentreren en ook grote concentraties op slaapplekken samenkomen. Belangrijke pleisterplaatsen liggen vooral in Drenthe en aangrenzende gebieden in Groningen, Friesland en Overijssel, alsmede in de grensregio Noord-Brabant-Limburg en Noordoost-Limburg. Voor meer verspreidingsinformatie wordt verwezen naar de [soortpagina van Sovon](#).



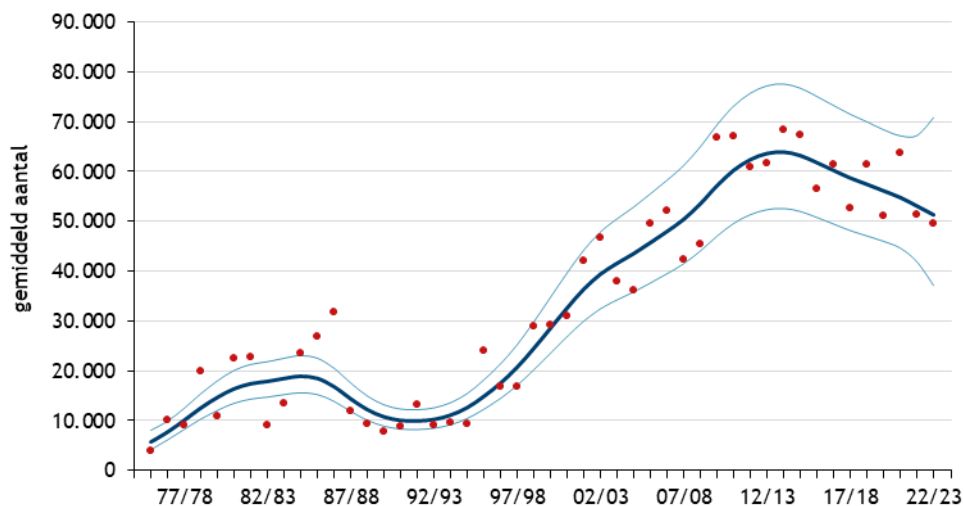
Verspreiding van de toendrarietgans als niet-broedvogel in de periode 2016/17 – 2020/21. Weergegeven is het gemiddelde seizoensgemiddelde (vogels) per hoofdgebied (cluster van telgebieden).

5. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding

5.1 Trends en ontwikkelingen

De landelijke trend van de toendrarietgans als niet-broedvogel laat op de lange termijn (1980/81) een matige toename zien, op de korte termijn (2011/12-2022/23) is de aantalsontwikkeling onzeker (geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk).

De winterpopulatie is op de lange termijn fors gegroeid, maar recent zijn de aantallen gestabiliseerd en tenderen de laatste winters naar een afname. De eerdere toename lijkt vooral het resultaat van een verandering in de Europese verspreiding. Toendrarietganzen concentreerden zich in een grotere mate dan voorheen in Oost-Duitsland. In het verlengde van dit winterareaal kwamen er daardoor ook meer toendrarietganzen in Nederland (Koffijberg & Hornman 2010), met name tijdens streng winterweer aldaar (Koffijberg 2018). Strengere vorst en sneeuwval leiden niet tot massale wegtrek bij ons, soms wel tot een forse toestroom van vogels die normaliter oostelijk van ons pleisterden. Sinds ca. 2010 is een einde gekomen aan de groei. De broedresultaten van de toendrarietgans laten al langer een afname zien. De recente lagere seizoensgemiddelden weerspiegelen vooral een vertraging in de aankomst van grote aantallen in het najaar, deels in combinatie met lagere seizoensmaxima (Hornman *et al.* 2022). Voor meer trendinformatie wordt verwezen naar de [soortpagina van Sovon](#).



De aantalsontwikkeling van de toendrarietgans als niet-broedvogel. Weergegeven is het seizoensgemiddelde in de monitoringgebieden (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde lijnen). Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni). Merk op dat hoewel de aantalsontwikkeling in de monitoringsgebieden representatief wordt geacht voor de landelijke aantalsontwikkeling, het gemiddeld aantal in de figuur niet direct vergeleken kan worden met het landelijk seizoensgemiddelde (zie 1.3) doordat een (klein) deel van de populatie zich buiten de monitoringsgebieden kan bevinden (zie leeswijzer).

5.2 Beoordelingsaspecten Staat van Instandhouding 2022¹

i. Verspreidingsgebied: gunstig

Het verspreidingsgebied is vrijwel stabiel in vergelijking met de periode rond 1980, dus ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn, waarmee dit aspect als 'gunstig' wordt beoordeeld. Wel is er vooral in het midden en westen van het land krimp geconstateerd in het aantal benutte pleisterplaatsen (en een navenante afname in aantallen), wat als effect van de tendens voor warmere winters wordt gezien (Koffijberg 2018).

ii. Populatie: gunstig

De populatieomvang in de periode 2014/15-2019/20 lag ruim boven het gunstige niveau voor de populatie. In combinatie met een toename van de aantallen op de lange termijn leidt dit tot een gunstige beoordeling van het aspect populatie.

iii. Leefgebied: gunstig

De omvang en kwaliteit van het leefgebied zijn voldoende om het aantal vogels op een gunstig niveau in stand te houden.

iv. Toekomstperspectief: gunstig

Ondanks de stabiele korte termijntrend (2008/09-2019/20), worden recent lagere aantallen waargenomen. De recent lagere seizoensgemiddelden weerspiegelen vooral een vertraging in de aankomst van grote aantallen in het najaar, deels in combinatie met kleinere aantallen die naar ons land komen (Hornman *et al.* 2022). Er zijn geen ontwikkelingen die de gunstige Staat van Instandhouding (SvI) op de langere termijn in de weg staan, waarmee het toekomstperspectief wordt beoordeeld als 'gunstig'.

5.3 Landelijke Staat van Instandhouding

De SvI van de toendrarietgans als niet-broedvogel is in 2022 als gunstig beoordeeld (Sovon 2024). De eerdere SvI beoordelingen zijn in dit document opgenomen zodat zichtbaar is hoe deze over de jaren heen veranderd is².

Aspect	1981	2004	2015	2022
Verspreidingsgebied	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig
Populatie	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig
Leefgebied	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig
Toekomstperspectief	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig
Beoordeling SvI	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig

5.4 Landelijke instandhoudingsdoelstelling

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 23.000 vogels (seizoensgemiddelde) (ministerie van LNV 2026).

6. Drukfactoren

- *Verdroging*: slaapplekken in hoogveengebieden (bijvoorbeeld Fochteloërveen, Peelregio) zijn gevoelig voor lage waterstanden door droogte en kunnen daardoor aan aantrekkingskracht voor de soort inboeten.
- *Ziekten*: de toendrarietgans is beoordeeld als kwetsbaar voor sterfte door hoogpathogene aviaire influenza (HPAI) vanwege het vaak voorkomen in groepen (Slaterus *et al.* 2024).
- *Verstoring door aanwezigheid*: de gevoeligheid van de toendrarietgans voor verstoring is groot, rust op slaapplekken is een eerste vereiste. Op de voedselterreinen bestaat vooral kans op verstoring door landbouwwerkzaamheden, laagvliegende (sport)vliegtuigen, helikopters, jacht en recreatie (Krijgsveld *et al.* 2022). De mate van verstoring zal regionaal verschillen, maar

¹ Voor een uitgebreide toelichting van de beoordeling van de Staat van Instandhouding in 2022 wordt verwezen naar de bouwsteen (Sovon 2024) en Vogel *et al.* (2021).

² Nieuwere beoordelingen van de Staat van Instandhouding zijn niet altijd één op één te vergelijken met eerdere beoordelingen door verschillen in de systematiek (ministerie van LNV 2006, Foppen *et al.* 2016, Vogel *et al.* 2021).

een gedegen overzicht per regio ontbreekt. Voor Natura 2000-gebied Fochteloërveen is aangetoond dat de verstoringdruk van vogels in en rondom het gebied sterk is toegenomen door uitbreiding van woningbouw. Toendrarietganzen slapen in het Fochteloërveen, maar zoeken vooral voedsel (oogstresten) op de akkers die direct grenzen aan het hoogveen. De verstoring door fietsers en wandelaars (met honden) langs perceelranden is sterk toegenomen. Bij een nog verdere toename van de verstoringdruk zal de opvangcapaciteit op bouwland verder dalen onder het niveau dat voor het instandhoudingsdoel van toendrarietgans voor het Fochteloërveen vereist is (Altenburg & Wymenga 2021).

- *Verstoring door opgaande bouwsels*: toendrarietganzen zijn gevoelig voor verdichting van het landschap door windmolens, wegen, bebouwing en beplantingen. Windmolenparken en hoogspanningsleidingen werken waarschijnlijk als barrières voor pendelbewegingen tussen voedselterrein en slaappleats.
- *Sterfte door infrastructuur*: toendrarietganzen zijn potentieel kwetsbaar voor aanvaringen met hoogspanningslijnen (Sierdsema *et al.* 2020).
- *Verlies leefgebied*: de sterke concentratie van pleisterende toendrarietganzen in Drenthe en aangrenzende gebieden in Groningen (Gronings-Drentse Veenkoloniën) en Noordoost-Overijssel is vooral geassocieerd met de daar geconcentreerde grootschalige teelt van (fabrieks)aardappelen en resten die na de oogst op het land achterblijven. Daarnaast wordt (ook elders) op oogstresten van suikerbieten en op maïsstoppel gevoerageerd. Door deze afhankelijkheid van specifieke akkerbouwgewassen, kan door een eventuele (grootschalige) verandering in het teeltplan of oogstmethoden grote gevolgen hebben voor de voedselmogelijkheden voor toendrarietganzen. Meer dan andere ganzen is de soort in deze grootschalige akkergebieden ook aangewezen op (voormalige) zandwinplassen als slaappleats, die in toenemende mate in beeld zijn voor grootschalige drijvende zonneparken. Welke effecten dit heeft voor de rol als slaappleats wordt lokaal onderzocht.

Invloeden van buiten Nederland

De in Nederland verschijnende aantallen staan onder invloed van de weersituatie ten oosten van ons land. Bij zware sneeuwval en strenge vorst in Midden-Europa (vooral het oosten van Duitsland) komen grotere aantallen naar ons land dan bij zacht winterweer.

7. Maatregelen voor beheer, herstel en uitbreiding

Hieronder worden aanbevolen maatregelen genoemd ten behoeve van de soort.

- Rondom zowel de foerageergebieden als de slaappleatsen is een ruime afstand (meer dan 300 tot 400 meter) van paden en vaarroutes van belang. In gebieden waar gejaagd wordt is de soort schuw en daarom zijn daar ruimere afstanden (1.000 meter) nodig rond foerageer- en rustgebieden (Krijgsveld *et al.* 2022).
- Het voedselaanbod voor de toendrarietgans kan tijdelijk worden vergroot door oogstresten vertraagd onder te werken. Uit onderzoek is gebleken dat percelen waar een zogenoemd oogstrestenpakket werd toegepast, zeer goed benut werden door ganzen. Binnen het oogstrestenpakket werden beperkingen gesteld aan de grondbewerking na de oogst (Altenburg & Wymenga 2021).
- Het plaatsen van windturbines en hoogspanningslijnen nabij belangrijke foerageergebieden en slaappleatsen vraagt om een zorgvuldige afweging, aangezien deze de verspreiding van foeragerende toendrarietganzen en hun lokale vliegbewegingen waarschijnlijk negatief kunnen beïnvloeden.

Onderscheid in maatregelen gericht op regulier beheer (instandhouding), preventie of herstel (aanvullende maatregelen om verslechtering te voorkomen of terug te draaien) en/of uitbreiding van leefgebied. Zie de tekst hierboven voor de volledige beschrijving van de maatregelen.

Maatregel	Regulier beheer	Preventie of herstel	Uitbreiding
Waarborgen rust nabij foerageergebieden en slaappleatsen		x	
Vergroten voedselaanbod door vertraagd onderwerken oogstresten		x	
Afgewogen plaatsing windturbines en hoogspanningsleidingen		x	

8. Bronnen

- Altenburg & Wymenga. 2021. Verstoring en draagkracht in en rond het N2000-gebied Fochteloerveen. analyse van effecten en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en Kraanvogel. A&W rapport 20-252. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.
- Foppen R., van Roomen M., van den Bremer L. & Noordhuis R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Hornman M., Kavelaars M., Koffijberg K., van Winden E., van Els P., de Jong A., Kleefstra R., Schoppers J., Slaterus R., van Turnhout C. & Soldaat L. 2022. Watervogels in Nederland in 2019/2020. Sovon rapport 2022/06, RWS-rapport BM 22.03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- van Kleunen A., van Roomen M., Janssen J.A.M., Kuiters A.T., van Winden E., Boele A., Schmidt A.M. & van Vreeswijk T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Koffijberg K., Voslamber B. & E. van Winden. 1997. Ganzen en zwanen in Nederland: overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985-94. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Koffijberg K. 2018. Toendrarietgans *Anser serrirostris*. Pp. 76-77 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- Koffijberg K. & Hornman M. 2010. Het 'rietganzen-complex'. SOVON-nieuws 23: 18-19.
- Koffijberg K., Hustings F., de Jong A., Hornman M. & van Winden E. 2011. Recente ontwikkelingen in het voorkomen van Taigarietganzen in Nederland. Limosa 84: 117-131.
- Kowallik C. 2002. Auswirkungen von Windenergieanlagen, Straßen und Gebäuden auf die Raumnutzung von Nonnengänsen und ein Prognose-Verfahren zur Konfliktbewertung. Doctoraalverslag, Carl von Ossietzky Universität Oldenburg, Oldenburg.
- Krijgsveld K.L., Klaassen B. & van der Winden J. 2022. Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoringsgevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 1 hoofdrapport & deel 2 soortbesprekingen. Uitgave Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Ministerie van LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- Ministerie van LNVN. 2026. Natura 2000 Doelendocument 2026; vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten. Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Den Haag.
- Rees E.C. 2012. Impacts of wind farms on swans and geese: a review. Wildfowl 62: 37-72.
- Schreiber M. 2000. Windkraftanlagen als Störquellen für Gastvögel. In: Winkelbrandt A., Bless R., Herbert M., Kröger K., Merck T., Netz-Gerten B., Schiller J., Schubert S. & Schweppe-Kraft B. (eds), Empfehlungen des Bundesamtes für Naturschutz zu naturschutzverträglichen Windkraftanlagen. Bundesamt für Naturschutz, Bonn-Bad Godesberg.
- Sierdsema H., Foppen R., Kampichler C. & van den Bremer L. 2020. Prioritering van locaties voor draadmarkeringen in hoogspanningsverbindingen op basis van aanvaringsrisico's van vogels. Sovon-rapport 2020/82. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Slaterus R., Bresser S. & Brinkman C. 2024. Hoogpathogene aviaire influenza als bedreiging voor vogelpopulaties in Nederland. Sovon-rapport 2024/19. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Vogel R., Foppen R., van den Bremer L., van Turnhout C.A.M. & van Roomen M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Vogel R., Zoetebier D., van Winden E., Sierdsema H., Foppen R. & van den Bremer L. 2024. Geactualiseerd landelijk overzicht van vogelsoorten met concentraties van (inter)nationaal belang. Sovon-rapport 2024/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Wille V. 2000. Grenzen der Anpassungsfähigkeit überwinternder Wildgänse an anthropogene Nutzungen. PhD Thesis, Univ. Osnabrück. Cuvillier, Göttingen.
- Winkelman J.E. 1989. Vogels en het windpark nabij Urk (NOP): aanvaringsslachtoffers en verstoring van pleisterende eenden, ganzen en zwanen. RIN-rapport 89-15. RIN, Arnhem.

Geraadpleegde websites

- Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2024. Bouwsteen Toendrarietgans niet-broedvogel. <https://stats.sovon.nl/pub/publicatie/22054>. Geraadpleegd op 19/11/2024.